

ERKEN UYARI SİNYALLERİ YANMIŞ MIYDI ?

Necmi Gürsakal

I. Kaza bazen Geliyorum Der

Geçenlerde bir gün dört kişi sabah erkenden Ankara'ya doğru yola çıktık. Hava günlük güneşlik olmasına karşılık mevsim kış ve aylardan Aralık'tı. Sabah gidip, akşama Ankara'dan dönülecekti. Yola koyulduğumuzda, hava raporlarının kar geldiğini söylediğini de hepimiz biliyorduk. İnegöl ile Bozüyük arasındaki Mezit Boğazlarını geçerken yerdeki karı yine hepimiz gördük. Ankara'da işimizi erken bitiremediğimiz için gece saat 20 civarında Bozüyük'e yaklaştık. Ortalıkta tipiden göz gözü görmüyordu ve yol buz tutmuştu.

Benim ortaya attığım geceyi Bozüyük'te bir otelde geçirme fikri de rağbet görmeyince, bir süre sonra yine yola çıkıldı. Otomobilde zincir de takılı olmasına karşın Bozüyük'ten yaklaşık 2 km. ileride otomobil kaydı ve arka lastikler yolun kenarına dayandı. Son anda, lastikler yolun kenarındaki çukura yollanmayıp o noktada nasılsa durdu. Zorlukla Bozüyük'e geri dönüp geceyi bir otelde geçirmek zorunda kaldık.

Bozüyük'teki otelde sabaha kadar dinmeyen tipiye seyrederken aklımdan şunlar geçti: Hava raporlarını dinlemiş, Mezitlerde karı, Bozüyük'te tipiye görmüştük ama yine de bunca veriyi değerlendirip geceyi güvenli bir yerde geçirmek yerine yola çıkmıştık.

Aslında ekonomik yol kazalarından uzak durmanın da formülü aynıydı: Güvenilir veri ve doğru yorum. Kimse küsmesin, kimse darılmasın. Bizim işimiz ne kişilerle ne de kurumlarla. Sözümüz bu ülkede ve bu şehirde oturan herkese. Tek bir soru soruyoruz, bilgi toplumu böyle mi olunur?

Lütfen dikkat buyurunuz, çünkü ancak 2000'e bir kala, 1997 verileri ile Bursa'daki 500 büyük firmayı değerlendirmeye çalışıyoruz.

İşte bunun için üzgünüz.

Ah bu ekonomik yol kazaları...

Hiç olmazsa elimizde doğru düzgün hava raporları olsa...

II. UYARI SİNYALLERİ YANMIŞ MIYDI?

Yaşadığımız yıl 1999. Bursa ise, üretim değeri açısından rahatlıkla Afrika'daki bir ülke ile karşılaştırılacak bir şehir. Bursa'nın tarihinde 700 yıl önce kurulan bir imparatorluğa başkent ve dünya ekonomi tarihi açısından çok önemli bir uluslararası ticaret merkezi olmak gibi özellikleri var. Zamanında ona yakın konsoloslugu bu şehirde görenler şimdi hayatta olmasa da, bunlar gerçek.

Ve biz, 2000'e bir kala ilk kez Bursa'da bulunan 500 büyük firmayı incelemeye başlıyoruz.

Üzgünüm.

İlk kez 1997 verileri ile bazı sonuçlar alınıyor.

Sakin hiç kimse sorumluluğu başkalarına atmaya kalkmasın. Yazının girişi bu sorumluluğun hepimizde olduğunu sanırım açık bir şekilde anlatıyor. **Hiçbirimiz ev ödevlerimizi iyi yapmıyoruz, dersimize iyi çalışmıyoruz.** İşte onun için de bu tablodan hepimiz sorumluyuz.

1998'in ekonomik tablosunu, az sonra göreceğimiz gibi, 1997 verileri çok iyi anlatıyor. Verilerin ne ölçüde doğru veya yanlış oldukları tartışması bir yana, biz bu verileri doğal olarak 1998'i tamamladıktan sonra değerlendiriyoruz. 1998'i yaşadık ve şimdi geriye dönüp, 1997 yılının 1998 için uyarı sinyalleri yakıp yakmadığına bakacağız.

III. KUŞBAKIŞI BURSA

Şimdi gelelim yorumlara. BTSO'nun 500 Büyük Firma anketine verilen yanıtlar önümüze aşağıdaki tabloları koydu

TABLO 1.	FİRMA SAYISI	ORAN
1. AĞAÇ MOBİLYA VE ORMAN ÜRÜNLERİ	13	0.026
2. BASIN YAYIN VE MATBAACILIK	12	0.024
3. ÇİMENTO, TOPRAK VE MADENCİLİK	7	0.014
4. DERİ	7	0.018
5. EĞİTİM	4	0.008
6. ELEKTRİK-ELEKTRONİK	11	0.020
7. GIDA TARIM VE HAYVANCILIK	42	0.084
8. İNŞAAT	24	0.048
9. KİMYA	12	0.024
10. MAKİNE METAL SANAYİ	64	0.128
11. OTOMOTİV ANA VE YAN SANAYİ	65	0.128
12. PLASTİK-KAUÇUK	17	0.030
13. TEKSTİL- KONFEKSİYON	164	0.330
14. DİĞER	58	0.118
	TOPLAM	500
		1.000

Tablo 1 bize şunu söylüyor: İlgilendiğimiz 500 büyük firmanın üçte biri tekstil-konfeksiyon firması. Ayrıca Makine Metal ve Otomotiv sektörlerinin firmalarının toplamı ise, 500 büyük firmanın dörtte birini oluşturuyor. Demek ki Bursa'da 500 büyük firma dediğimizde, bu firmaların yüzde 58'ini Tekstil- Konfeksiyon , Makine Metal ve Otomotiv Ana ve Yan Sanayi oluşturuyor.

TABLO 2.	CİRO / FİRMA SAYISI
1. ELEKTRİK-ELEKTRONİK	7.266
2. OTOMOTİV ANA VE YAN SANAYİ	6.390
3. ÇİMENTO, TOPRAK VE MADENCİLİK	3.336
4. TEKSTİL-KONFEKSİYON	3.251
SEKTÖRLER İÇİN GENEL ORAN	2.726
5. GIDA TARIM VE HAYVANCILIK	2.080
6. AĞAÇ MOBİLYA VE ORMAN ÜRÜNLERİ	1.899
7. MAKİNE VE METAL SANAYİ	1.791
8. KİMYA	1.158
9. BASIN YAYIN VE MATBAACILIK	0.878
10. İNŞAAT	0.567
11. DERİ	0.434
12. PLASTİK-KAUÇUK	0.535
13. EĞİTİM	0.250

Tablo 2 ne anlatıyor? 500 Büyük firma arasına giren firmaları sektörel açıdan incelediğimizde, 500 büyük firma arasında firma başına düşen ciro açısından tabloda yer alan Elektrik-Elektronik, Otomotiv Ana ve Yan Sanayi, Çimento Toprak ve Madencilik, Tekstil-Konfeksiyon sektörlerinin, tüm sektörler için bulunan genel oranın (2.726) üstünde olduklarını görüyoruz.

Elektrik- Elektronik sektöründe firma başına 7.2 trilyon gibi büyük bir ortalama ciro olmasını, bu sektörde yer alan ve genel sıralamada dördüncü olan Tedaş Bursa Elektrik Dağıtım Müessesesi yaklaşık 48 trilyonluk cirosu ile açıklamaktadır.

500 Büyük firma arasına Bursa'da Basın Yayın ve Matbaacılık ile Eğitim sektörlerinden çok az firma girmesine karşın, bu sektörlerden birinin 9. diğerinin ise 13. sırada olması, şehrin eğitim ve iletişim açısından ne ölçüde tatsız bir durumda olduğunu herhalde açık bir şekilde gözler önüne seriyor. Şimdi geçelim üçüncü tablomuza.

TABLO 3. BRÜT KATMA DEĞER / CİRO

1.EĞİTİM	0.754
2.ÇİMENTO TOPRAK VE MADENCİLİK	0.330
3. İNŞAAT	0.265
4. AĞAÇ MOBİLYA VE ORMAN ÜRÜNLERİ	0.259
5.MAKİNE VE METAL SANAYİ	0.234
6. OTOMOTİV ANA VE YAN SANAYİ	0.219
7.GIDA TARIM VE HAYVANCILIK	0.219
SEKTÖRLER İÇİN GENEL ORAN	0.219
8. PLASTİK VE KAUÇUK	0.218
9. TEKSTİL-KONFEKSİYON	0.192
10. ELEKTRİK-ELEKTRONİK	0.191
11. KİMYA	0.138
12. DERİ	0.113
13. BASIN YAYIN VE MATBAACILIK	0.096

Tablo 3'de genel oranın altında kalan sektörler arasında Tekstil-Konfeksiyon, Deri, Basın Yayın ve Matbaacılık gibi sektörlerin bulunması bir rastlantı olabilir mi? Olamaz. Çünkü bu veriler 1997 yılının verileri ve oranları. 1998'i ise hepimiz çok iyi biliyoruz.

TABLO 4. ÖZSERMAYE / CİRO

1.EĞİTİM	0.631
2.MAKİNE VE METAL SANAYİ	0.435
3.ÇİMENTO TOPRAK VE MADENCİLİK	0.355
4. AĞAÇ MOBİLYA VE ORMAN ÜRÜNLERİ	0.314
SEKTÖRLER İÇİN GENEL ORAN	0.297
5. TEKSTİL-KONFEKSİYON	0.283
6.GIDA TARIM VE HAYVANCILIK	0.274
7. OTOMOTİV ANA VE YAN SANAYİ	0.271
8. KİMYA	0.234
9. ELEKTRİK-ELEKTRONİK	0.232
10. BASIN YAYIN VE MATBAACILIK	0.227
11. İNŞAAT	0.227
12. PLASTİK VE KAUÇUK	0.186
13. DERİ	0.166

TABLO 5. NET AKTİF / CİRO

1.İNŞAAT	1.078
2.AĞAÇ MOBİLYA VE ORMAN ÜRÜNLERİ	0.956
3.MAKİNE-METAL	0.944
4.EĞİTİM	0.893
5.DERİ	0.822
6. ELEKTRİK-ELEKTRONİK	0.774

7. TEKSTİL-KONFEKSİYON	0.711
SEKTÖRLER İÇİN GENEL ORAN	0.683
8. GIDA TARIM VE HAYVANCILIK	0.664
9. BASIN YAYIN VE MATBAACILIK	0.611
10. ÇİMENTO TOPRAK VE MADENCİLİK	0.559
11. PLASTİK VE KAÜÇUK İNŞAAT	0.557
12. KİMYA	0.526
13. OTOMOTİV ANA VE YAN SANAYİ	0.521

TABLO 6.	ÖDENEN FAİZ / CİRO
1. AĞAÇ MOBİLYA VE ORMAN ÜRÜNLERİ	0.163
2. TEKSTİL-KONFEKSİYON	0.115
3. GIDA TARIM VE HAYVANCILIK	0.079
4. İNŞAAT	0.079
5. DERİ	0.069
SEKTÖRLER İÇİN GENEL ORAN	0.063
7. PLASTİK VE KAÜÇUK	0.055
8. KİMYA	0.050
9. MAKİNE-METAL	0.034
10. BASIN YAYIN VE MATBAACILIK	0.032
11. ÇİMENTO TOPRAK VE MADENCİLİK	0.018
12. EĞİTİM	0.012
13. ELEKTRİK-ELEKTRONİK	0.011
13. OTOMOTİV ANA VE YAN SANAYİ	0.006

Tablo 6 bize ödenen faizler konusunda ipuçları veriyor. 1997 yılında Ağaç Mobilya ve Orman ürünlerinde cironun yüzde 16'sı, Tekstil- Konfeksiyonda yüzde 11'i, Gıda, Tarım ve Hayvancılık ile İnşaatla yaklaşık yüzde 8'i ve Deride yüzde 7'si faiz giderleri olarak görülüyor.

TABLO 7.	CİRO / ÇALIŞAN
1. ELEKTRİK-ELEKTRONİK	0.036
2. KİMYA	0.034
3. OTOMOTİV ANA VE YAN SANAYİ	0.022
SEKTÖRLER İÇİN GENEL ORAN	0.016
4. AĞAÇ MOBİLYA VE ORMAN ÜRÜNLERİ	0.016
5. ÇİMENTO TOPRAK VE MADENCİLİK	0.015
6. MAKİNE-METAL	0.015
7. GIDA TARIM VE HAYVANCILIK	0.014
8. TEKSTİL-KONFEKSİYON	0.014
9. DERİ	0.011
10. İNŞAAT	0.007
11. PLASTİK VE KAÜÇUK	0.007
12. BASIN YAYIN VE MATBAACILIK	0.005
13. EĞİTİM	0.002

Çalışan başına üretilen ciro açısından Tablo 7'yi değerlendirdiğimizde işgücü verimliliğinin Elektrik- Elektronik, Kimya ve Otomotivde yüksek olduğunu görüyoruz. Tablo 7 ile Tablo 8 arasında olması gereken paralellik Eğitim sektöründe bozuluyor. Çalışan başına düşen ciro açısından Eğitim, Tablo 7'nin en altında yer alırken, Tablo 8'de bu sektör en azından ortalamayı tutturuyor.

TABLO 8.	ÜCRET / ÇALIŞAN
-----------------	------------------------

1. ELEKTRİK-ELEKTRONİK	0.0019
2. ÇİMENTO TOPRAK VE MADENCİLİK	0.0016
3. OTOMOTİV ANA VE YAN SANAYİ	0.0014
4. MAKİNE-METAL	0.0013
5. EĞİTİM	0.0010
SEKTÖRLER İÇİN GENEL ORAN	0.0010
6. KİMYA	0.0009
7. GIDA TARIM VE HAYVANCILIK	0.0008
8. AĞAÇ MOBİLYA VE ORMAN ÜRÜNLERİ	0.0008
9. TEKSTİL-KONFEKSİYON	0.0007
10. PLASTİK VE KAUÇUK	0.0007
11. İNŞAAT	0.0005
12. DERİ	0.0003
13. BASIN YAYIN VE MATBAACILIK	0.0003

Tablo 8 bize çalışan başına verilen ücret açısından sektörlerin durumunu gösteriyor. Burada Basın Yayın ve Matbaacılığın en sonda olması ilginç. İnşaat ve Deri de yine sonlarda.

TABLO 9.	KAR / CİRO
1. EĞİTİM	0.280
2. ÇİMENTO TOPRAK VE MADENCİLİK	0.197
3. OTOMOTİV ANA VE YAN SANAYİ	0.148
4. ELEKTRİK-ELEKTRONİK	0.126
5. MAKİNE-METAL	0.108
6. İNŞAAT	0.104
7. DERİ	0.100
SEKTÖRLER İÇİN GENEL ORAN	0.088
8. GIDA TARIM VE HAYVANCILIK	0.073
9. PLASTİK VE KAUÇUK	0.064
10. KİMYA	0.058
11. AĞAÇ MOBİLYA VE ORMAN ÜRÜNLERİ	0.043
12. TEKSTİL-KONFEKSİYON	0.039
13. BASIN YAYIN VE MATBAACILIK	- 0.008

Kar / Ciro'da Eğitim sektörü en önde. Dünyada yaşananların, kısaca bilginin önemi hemen karşımıza çıkıyor. Kar/Ciro tablosunda en sonda olan Tekstil-Konfeksiyon ile Basın Yayın Matbaacılık sektörlerinin bir önceki tablo olan Tablo 8'de de 9. ve 13. sırada yer aldıklarına herhalde dikkat ettiniz.

İlginçtir, düşük ücret düşük kar getiriyor. Bu çerçevede, değişkenler arasında ne ölçüde bir ilişki olduğunu anlamamıza yarayan sıra korelasyon katsayılarını da az sonra vereceğiz. İsterseniz aynı soruyu bir daha soralım: Tablo 9'un son iki sektörü olan Tekstil-Konfeksiyon ile Basın Yayın ve Matbaacılık daha 1997 yılından 1998'in sinyallerini vermiş mi, vermemiş mi?

TABLO 10.	BKD / ÇALIŞAN
1. ELEKTRİK-ELEKTRONİK	0.0069
2. OTOMOTİV ANA VE YAN SANAYİ	0.0048
3. ÇİMENTO TOPRAK VE MADENCİLİK	0.0048
4. KİMYA	0.0047
5. AĞAÇ MOBİLYA VE ORMAN ÜRÜNLERİ	0.0041
6. MAKİNE-METAL	0.0035
SEKTÖRLER İÇİN GENEL ORAN	0.0034
7. GIDA TARIM VE HAYVANCILIK	0.0029
8. TEKSTİL-KONFEKSİYON	0.0029

9. EĞİTİM	0.0017
10. İNŞAAT	0.0017
11. PLASTİK VE KAUCUK	0.0016
12. DERİ	0.0012
13. BASIN YAYIN VE MATBAACILIK	0.0004

Tablo 10, çalışan başına üretilen brüt katma değeri tek tek sektörler için veriyor. Şimdi de hesapladığımız oranlar arasında hangilerinin anlamlı sıra korelasyon katsayılarına, dolayısıyla anlamlı ilişkilere yol açtıklarını sıralayalım:

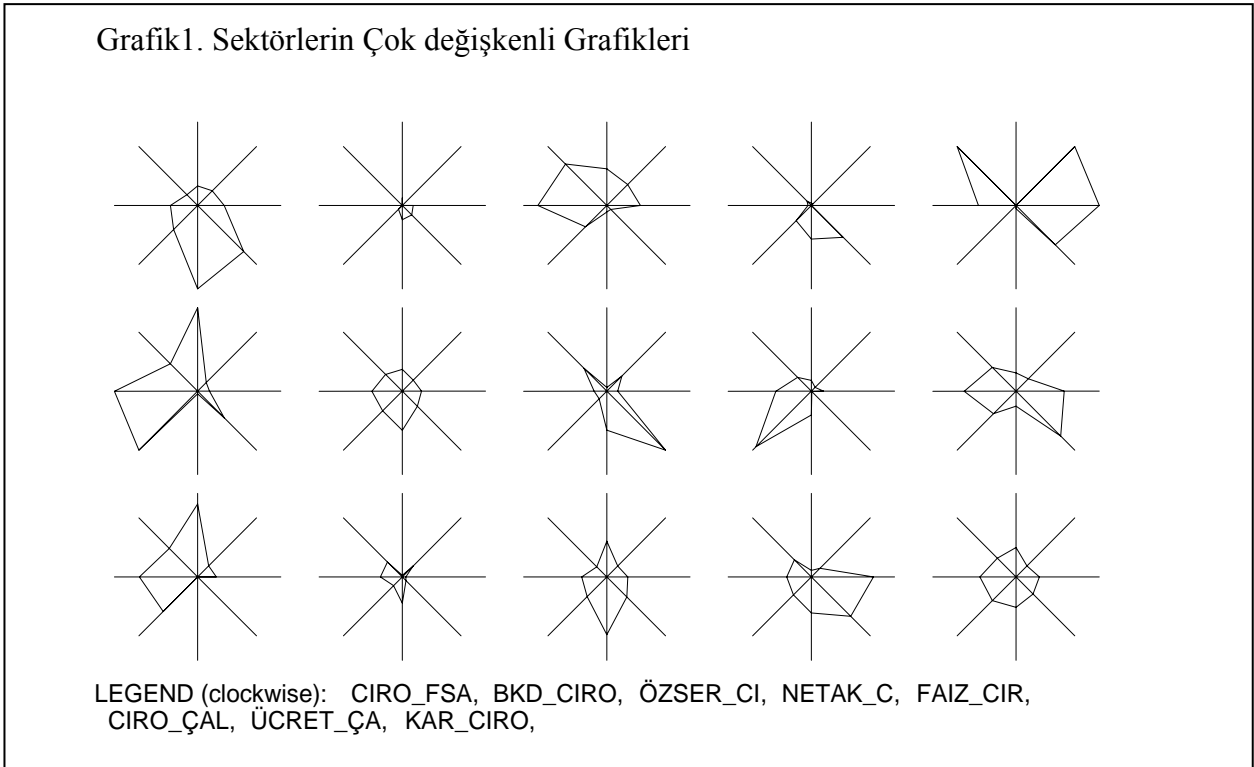
Tablo 11. ANLAMLI SIRA KORELASYON KATSAYILARI

Değişkenler	Katsayı
Ciro / Firma Sayısı & Ücret / Çalışan Sayısı	0.65
Faiz / Ciro & Ücret / Çalışan Sayısı	-0.57
Ücret / Çalışan Sayısı & Kar / Ciro	0.77

Tablo 11 bize şunları anlatıyor. Bir sektörde ortalama ciro artarken, ortalama ücrette artıyor. Diğer yandan ciroya oranla ödenen faizlerle, ortalama ücret arasında ters bir ilişki var. Bir sektörde ciroya göre ödenen faizler arttıkça, ortalama ücret düzeyi düşüyor. Ayrıca ortalama ücret düzeyi ile ciroya oranlı karlar arasında da aynı yönlü ve anlamlı bir ilişki var.

IV. SEKTÖREL YAPI

Hesapladığımız oranlar açısından Bursa’da hangi sektörler birbirine benziyor veya daha yakın? Böyle bir soruyu cevaplamak için çok değişkenli grafiklerden yararlanabiliriz. Örneğin aşağıdaki grafik bu amaçla oluşturulmuştur.

Yukarıdaki Grafikte sektörlerin sırası, soldan sağa doğru Tablo 1’deki sektör sırası ile aynıdır. En sondaki şekil, sektör ortalamaları ile çizilmiştir. En sondan bir önceki ise “Diğer” sektör başlığını

göstermektedir. Grafiğin anlamına gelince, ikinci ve üçüncü sıranın en başındaki şekillerin benzerliği sanırım dikkatinizi çekmiştir. 6. ve 11. Sırada olan bu şekiller, Elektrik-Elektronik ve Otomotiv sektörlerinin oranlarına göre çizilmiş şekillerdir. İlk sıranın en sonunda yer alan, diğerlerine hiç benzemeyen Eğitim sektörünün grafiğidir. 7. sırada olan Gıda, Tarım ve Hayvancılık ile 13. sırada olan Tekstil-Konfeksiyon sektörleri aynı zamanda en sonda yer alan ve ortalamayı ifade eden şekille de benzerdir.

Dikkat edilirse grafikte aslında bize aynı sonucu verdi. Bursa'da BTSO tarafından gerçekleştirilen 500 Büyük Firma Anketi, belirlediğimiz çok sayıda oran temelinde, ortaya çıkan sektörel yapı konusunda bize şunu anlatıyor:

1.Yeni Yapı: Bu yapı Elektrik-Elektronik ve Otomotiv Ana ve Yan Sanayi olmak üzere iki sektörün benzerliği ile oluşan bir yapıdır.

2. Geleneksel Yapı: Ağaç, Mobilya ve Orman Ürünleri Sanayi ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık ve de Tekstil-Konfeksiyon sektörlerinden oluşan geleneksel yapı. Sözü ettiğimiz bu yapı bütün sektörlerin ortalamalarına daha yakındır.

V. SONUÇ

BTSO 500 Büyük Firma verileri firmaların beyanlarına dayanan verilerdir. Bu verilerdeki yanlış beyanların oranlar çerçevesinde bir ölçüde azalacağını düşündüğümüz için sürekli açıklanan değerlerle ilgilenmek yerine, oranlarla ilgilendik. Tablolar düzenledik, grafikler çizdik, katsayılar hesapladık ve sonuca geldik. 1997 verilerinin, 1998 yılında bazı sektörlerde yoğun, bazı sektörlerde görece olarak daha az hissedilen ekonomik sıkıntıları yansıttığını düşünüyoruz. Bize göre bal gibi 1997 gereken uyarıları yapmış ve anlayana sivrisinek saz demiş. Ah bir doğru düzgün veri toplayıp değerlendirmenin önemini görebilsek...

Sağlıklı veri olmadan bilgi, bilgi olmadan da yorum olmaz. Düzenli olarak yapılacak olan bu tür çalışmaların bir tür “erken uyarı” görevi yapabileceğini vurgulamak istiyoruz. Verdiğimiz tabloların dikkatlice incelenmesi, sanırım “erken uyarı”dan ne kastettiğimizi açık bir şekilde anlatacaktır.

İkinci olarak bu veriler bize ücret konusu ile ilgili çok ilginç şeyler anlatıyor. Hele dünya genelinde, düşük ücretle rekabet etme döneminin kapanmaya yüz tuttuğunu da başka kaynaklardan okuduğumuza, öğrendiğimize göre bu konuya çok daha dikkatli bakmalıyız. İşgücünün iyi eğitilmesi, nitelikli işgücü kullanan bilgiye dayalı sektörlerin yaygınlaşması gerekiyor. Geleneksel dediğimiz sektörlerdeki yapı hemen hemen bir tıkanma noktasında. Bu sorunları aşmanın tek yolu ise yine araştırma ve bilgi.

İşte bu yüzden araştırmaya dönük yayınları artırmak ve teşvik etmek zorundayız. İşte bu yüzden yıllardır konuştuğumuz ancak ne yazık ki bir arpa boyu yol gidebildiğimiz üniversite-sanayi işbirliğine büyük önem vermeliyiz. Bu nedenle, klipi olmayan yazıları birileri yazmak, az sayıda olsa bile birileri de okumak zorunda. Ekonomik yol kazalarından korunmanın başka bir yolu da zaten yok. Unutmayalım, ekonomik kazalar çoğu zaman geliyor der.